

Kodeks evropske statistike

U skladu sa Zakonom o statistici BiH Agencija ima obavezu da pruža statističke usluge visokog kvaliteta, a proizvod statistike ujedno predstavlja dodanu vrijednost Agencije i statistike BiH.

O kvaliteti govori i Kodeks evropske statistike i određuje minimalnu grupu standarda za institucionalno uređenje statističkih institucija. Cilj Kodeksa je da jača povjerenje korisnika i davatelja podataka, povjerenje u nezavisne, integrisane i odgovorne državne statističke institucije i Eurostat, kao i da podstakne primjenu najboljih statističkih principa, metoda i praksi s ciljem poboljšanja kvaliteta. Kodeks je usvojen 2005. godine na preporuku Evropske komisije i odobrilo ga je Vijeće ministara za ekonomska i finansijska pitanja EU (ECOFIN).

Kodeks evropske statistike definira 15 principa u oblastima institucionalnog okruženja, statističkih procesa i statističkih rezultata, a institucije koje su uključene u proizvodnju i diseminaciju oficijelnih statističkih podataka trebaju se pridržavati Kodeksa. Prihvatanje ili postupanje po Kodeksu prošireno je i na ostale proizvođače oficijelnih statističkih podataka u zemljama članicama EU. Eurostat traži od državnih statističkih institucija da dostave (a prije toga da primjene) procjenu o stanju usklađenosti državnog statističkog sistema s principima i indikatorima i da odrede mjere za poboljšanje u oblastima (kao i aktere) u kojima usklađenost nije postignuta. Kodeks daje 77 indikatora koji se koriste kao referentne tačke praćenja usklađenosti sa principima Kodeksa.

Kodeks je namijenjen za provedbu:

- vladajućim tijelima (vladama, ministarstvima, komisijama, vijećima) – kako bi pružio smjernice uz pomoć kojih će njihove statističke usluge biti stručno organizovane te će biti u stanju proizvoditi vjerodostojnu evropsku statistiku na način da samostalnost, integritet i odgovornost budu zajamčeni;

- statističkim tijelima i njihovom osoblju – kako bi se osiguralo polazište za statističke principe, vrijednosti i postupke, koji će pomoći pri proizvodnji i diseminaciji harmonizovane evropske statistike visoke kvalitete.

Kodeks je namijenjen i za informisanje:

- korisnicima, kako bi pokazao da su evropska i nacionalna statistička tijela nepristrana te da su podaci koje proizvode i diseminiraju pouzdani i objektivni;

- davateljima podataka, kako bi pokazao da je povjerljivost podataka koju daju zaštićena, te da neće biti izloženi pretjeranim potraživanjima.

Vladajuća tijela i statistička tijela unutar Evropske zajednice obavezuju se na pridržavanje principa određenih ovim pravilnikom, te na periodični nadzor njihove primjene uz pomoć indikatora dobre prakse za svaki od 15 spomenutih principa, koja će se koristiti kao odrednice

Institucijski okvir

Institucijski i organizacijski faktori znatno utječu na učinkovitost i vjerodostojnost statističkog tijela koje proizvodi i diseminira podatke evropske statistike. Relevantna pitanja odnose se na stručnu nezavisnost, punomoć za prikupljanje podataka, primjerenost sredstava, predanost kvaliteti, statističku povjerljivost, neutralnost i objektivnost.

Princip 1: Stručna nezavisnost – Stručna nezavisnost statističkih tijela od ostalih političkih, regulatornih i upravnih odjela i tijela, te subjekta iz privatnog sektora, jamči vjerodostojnost evropske statistike.

Indikatori:

- *Nezavosnost statističkog tijela od političkih tijela i ostalih vanjskih utjecaja, pri proizvodnji i diseminaciji službene statistike, utvrđena je zakonom.*
- *Šef statističkog tijela ima dovoljno visok hijerarhijski status pomoću kojeg osigurava pristup političkim tijelima i upravnim javnim tijelima na višoj razini. On/ona mora imati najviši stupanj stručne sposobnosti.*
- *Šef statističkog tijela i, po potrebi, šefovi njihovih statističkih podtijela imaju isključivu odgovornost pri izboru statističkih metoda, standarda i postupaka, te izboru sadržaja i vremenskog slijeda statističkih saopštenja.*
- *Objavljuju se statistički programi rada i periodički izvještaji kojima se prati napredak.*
- *Statistička saopštenja jasno se razlikuju i objavljuju nezavisno o političkim izvještajima.*
- *Statističko tijelo, po potrebi, javno se izjašnjava o statističkim pitanjima, uključujući kritiku i zloupotrebu službene statistike.*

Princip 2: Punomoć za prikupljanje podataka – Statistička tijela moraju imati pravovaljanu punomoć za prikupljanje podataka za potrebe evropske statistike. Upravne jedinice, poduzeća i domaćinstva, te javnost u cjelini mogu se primorati da, na zakonskoj osnovi a na zahtjev statističkih tijela, dopuste pristup ili prosljede podatke za potrebe evropske statistike.

Indikatori :

- *Punomoć za prikupljanje informacija potrebnih pri proizvodnji i diseminaciji službene statistike uređuje se zakonom.*
- *Statističkom tijelu dopuštena je upotreba administrativnih evidencija u statističke svrhe, u skladu s nacionalnim zakonodavstvom*

- Temeljem pravnog akta, statističko tijelo može iznuditi odaziv potreban za potrebe statističkih istraživanja.

Princip 3: Primjerenost sredstava – Sredstva kojima raspolažu statistička tijela moraju biti dostatna za ispunjavanje evropskih zahtjeva.

Indikatori:

- Ljudska, novčana i elektronička sredstva, dovoljna u količini i kvaliteti, raspoloživa su za zadovoljavanje tekućih potreba evropske statistike.
- Obim, pojedinosti i troškovi evropske statistike primjereni su potrebama.
- Koriste se postupci za procjenu i opravdanje zahtjeva za novim evropskim nacionalnim statistikama usprkos troškovima koje one sa sobom nose.
- Postupcima se procjenjuje trajna potreba za svim evropskim nacionalnim statistikama, kako bi se utvrdilo mogu li se troškovi za koju od njih obustaviti ili smanjiti u svrhu olakšavanja budžeta.

Princip 4: Predanost kvaliteti – Sve članice ESS-a (Evropskoga statističkog sistema) obavezuju se na rad i saradnju u skladu s načelima utvrđenima u Deklaraciji o kvaliteti evropskoga statističkog sistema.

Indikatori:

- Redovito se vrši nadzor kvalitete proizvoda kako bi bio u skladu sa sastavnim dijelovima ESS
- Provode su postupci kojima se vrši nadzor procesa prikupljanja, obrade i diseminacije statističkih podataka.
- Provode se postupci koji se bave pitanjem kvalitete, uključujući kompromise vezane za kvalitetu, i koji upravljaju procesom planiranja za postojeća i predstojeća istraživanja.
- Kvalitativne smjernice zabilježene su, a osoblje kvalificirano. Te smjernice su određene u pisanom obliku i objavljene.
- Učestalo se vrši iscrpan pregled temeljne statističke produkcije uz pomoć vanjskih stručnjaka ukoliko je potrebno.

Princip 5: Statistička povjerljivost – Tajnost davatelja podataka (domaćinstava, poduzeća, upravnih jedinica te drugih izvještajnih jedinica), povjerljivost informacija, te upotreba istih isključivo u statističke svrhe moraju biti u potpunosti zajamčene.

Indikatori:

- *Statistička povjerljivost zajamčena je zakonom.*
- *Statistički rukovoditeljski kadar potpisuje pri imenovanju pravne dokumente obaveze osiguranja povjerljivosti i tajnosti.*
- *Propisane su kazne za svaku svjesnu povredu statističke povjerljivosti.*
- *Propisane su upute i smjernice uz pomoć kojih će se provoditi zaštita statističke povjerljivosti pri procesima produkcije i diseminacije. Spomenute smjernice određene su u pisanom obliku i objavljene.*
- *Provedene su fizičke i tehnološke odredbe za zaštitu sigurnosti i integritet statističkih baza podataka.*
- *Na vanjske korisnike koji imaju pristup statističkim mikropodacima u istraživačke svrhe primjenjuju se striktni protokoli.*

Princip 6: Neutralnost i objektivnost – Statistička tijela moraju proizvoditi i diseminirati evropsku statistiku poštujući znanstvenu nezavisnost, na objektivan, profesionalan i transparentan način, tako da se sa svim korisnici postupa nepristrano.

Indikatori:

- *Statistike se sastavljaju na objektivnoj osnovi temeljenoj na statističkim pitanjima.*
- *Izbor izvora i statističkih postupaka određen je uzimajući u obzir statistička pitanja.*
- *Greške u objavljenj statistici ispravljaju se i objavljuju u najkraćem mogućem roku.*
- *Podaci o metodama i postupcima koje koriste statistička tijela dostupni su javnosti.*
- *Termini i učestalost statističkih saopštenja unaprijed se obznajuju.*
- *Svi korisnici istovremeno dobivaju uvid u statistička saopštenja, a svaki slučaj ranijeg uvida u podatke od strane vanjskoga korisnika rijedak je, kontroliran i objavljen. U slučaju prijevremenog davanja informacija, preuranjena saopštenja koriguju se s ciljem osiguranja neutralnosti.*
- *Statistička saopštenja i izvještaji sa konferencija za štampu objektivni su i nepristrani.*

Statistički procesi

Procesi statističkih tijela pri organizovanju, sakupljanju, procesiranju i diseminaciji moraju u potpunosti slijediti evropske i ostale internacionalne standarde, odrednice i dobru praksu. Ugled temeljen na dobrom upravljanju i efikasnosti povećava statističku vjerodostojnost. Relevantni faktori su: dobra metodologija, odgovarajući statistički postupci, umjerena opterećenost davatelja podataka i ekonomičnost.

Princip 7: Dobra metodologija – Dobra metodologija mora podupirati kvalitetu statistike. Za to su nužni odgovarajući alati, postupci i stručna znanja

Indikatori:

- Cjelokupan metodološki okvir statističkog tijela slijedi evropske i ostale internacionalne standarde, odrednice i dobru praksu.
- Koriste se postupci za osiguravanje dosljedne primjene standardnih pojmova, definicija i klasifikacija unutar statističkog tijela.
- Poslovni registar i okvir za demografska istraživanja redovno se ocjenjuju i po potrebi prilagođavaju u svrhu postizanja visoke razine kvalitete.
- Postignut je visoki stepen usklađenosti državne klasifikacije i sistema sektorizacije s odgovarajućim evropskim sistemima.
- Zapošljava se kadar s diplomom iz odgovarajućih akademskih disciplina.
- Zaposlenici pohađaju relevantne međunarodne seminare i druže se s kolegama statističarima, kako bi učili od najboljih i unaprijedili vlastito stručno znanje.
- U svrhu poboljšanja metodologije organizuje se, kada je moguće, saradnja sa naučnom zajednicom, vanjskim pregledima ocjenjuje se kvaliteta i učinkovitost primijenjenih metoda te promiče upotreba boljih alata.

Princip 8: Odgovarajući statistički postupci – Odgovarajući statistički postupci, provedeni od prikupljanja podataka do validacije podataka, moraju poduprijeti statistiku kvalitete.

Indikatori:

- Kada se evropska statistika temelji na administrativnim podacima, definicije i pojmovi korišteni u administrativne svrhe moraju biti slični onima potrebnima za statističke svrhe.
- U slučaju statističkih istraživanja, upitnici se sistemski testiraju prije prikupljanja podataka.
- Namjera istraživanja, izbor uzorka i težina uzorka dobro su utemeljeni, te se po potrebi i redovno preispituju, revidiraju ili ažuriraju.
- Revizije se vrše u skladu sa standardnim, dobro utemeljenim i transparentnim postupcima.

Princip 9: Umjereno opterećivanje davatelja podataka – Zahtjevi pri izvještavanju trebaju biti proporcionalni potrebama korisnika podataka, te ne smiju bit pretjerani za davatelje podataka. Statističko tijelo prati izvještajnu obavezu i postavlja ciljeve za smanjivanje te opterećenosti u dogledno vrijeme.

Indikatori:

- *Obim i složenost zahtjeva evropske statistike određeni su tako da se osigura ono što je nužno potrebno.*
- *Izvršajna obaveza ravnomjerno je i široko raspoređena među stanovništvom koje je podvrgnuto istraživanju uz pomoć metode uzorka.*
- *Informacije koje se traže od poslovnih subjekata prikupljaju se, koliko god je to moguće, iz njihovih poslovnih knjiga, pa se u tim slučajevima informacije šalju elektronskim putem.*
- *Ukoliko točne pojedinosti trenutno nisu dostupne, uzimaju se najtačnije procjene i približne vrijednosti.*
- *Kada je moguće, koriste se administrativni izvori da bi se izbjegli višebrojni zahtjevi za posredovanjem informacija.*
- *Da bi se izbjeglo ponavljanje anketa **uvriježilo** se dijeljenje podataka među statističkim tijelima.*

Princip 10: Ekonomičnost – Sredstvima se mora učinkovito raspolagati.

Indikatori:

- *Unutrašnjim i nezavisnim vanjskim mjerama nadzire se način na koji statistički organ upravlja sredstvima.*
- *Rutinski administrativni postupci (prikupljanje podataka, kodiranje, validacija) u najvećoj su mjeri automatizovani.*
- *Za prikupljanje, procesiranje i diseminiranje podataka optimiziran je produktivan potencijal informacijske i komunikacijske tehnologije.*
- *Uložen je trud da se unaprijedi statistički potencijal administrativnih evidencija i izbjegniju skupa istraživanja.*

Statistička produkcija

Raspoloživi statistički podaci moraju zadovoljavati potrebe korisnika. Statistika zadovoljava evropske standarde kvalitete i služi potrebama evropskih institucija, vlada, istraživačkih institucija, poduzeća i šire javnosti. Bitna su pitanja u kojoj su mjeri statistički podaci primjenjivi, tačni, pouzdani, pravovremeni, usklađeni, usporedivi s regijama i državama te lako dostupni korisnicima.

Princip 11: Relevantnost – evropska statistika mora zadovoljiti potrebe korisnika.

Indikatori:

- Koriste se postupci kojima se dobivaju povratne informacije od korisnika, prati relevantnost i upotrebljivost postojeće statistike pri zadovoljavanju potreba korisnika, te najavljuju nove potrebe i prioritete.
- Zadovoljene su prioritetne potrebe i iskazuju se u programu rada.
- Periodično se provode ankete o zadovoljstvu korisnika.

Princip 12: Točnost i pouzdanost – Evropska statistika mora točno i pouzdano odražavati stvarnost.

Indikatori:

- Izvorni podaci, posredovani rezultati i statistička produkcija ocjenjuju se i potvrđuju.
- Greške pri uzorkovanju i sve druge greške mjere se i sistemski dokumentuju u skladu s komponentama kvalitete ESS-a.
- Studije i analize provode se rutinski i interno upotrebljavaju za informisanje o statističkim procesima.

Princip 13: Pravodobnost i tačnost – Evropska statistika mora se pravodobno i tačno diseminirati.

Indikatori:

- Pravodobnost zadovoljava najviše evropske i internacionalne standarde za diseminaciju.
- Utvrđeno je standardno vrijeme za objavu evropske statistike.
- Periodičnost evropske statistike poštuje potrebe korisnika kad god je to moguće.
- Svako odstupanje od rasporeda vremena objavljivanja unaprijed se objavljuje, objašnjava, te se određuje novi datum objavljivanja.
- Privremeni rezultati prihvatljive ukupne kvalitete diseminiraju se po potrebi.

Princip 14: Usklađenost i usporedivost – Evropska statistika mora biti usklađena iznutra, vremenski usklađena i usporediva među regijama i državama; srodni podaci iz različitih izvora moraju se moći kombinovati i zajedno upotrebljavati.

Indikatori :

- Statistika je iznutra usklađena i dosljedna (npr. promatrajući aritmetičke i računovodstvene istovjetnosti).

- Statistika je usklađena ili uskladiva u prihvatljivome vremenskom razdoblju.
- Statistika se prikuplja na osnovi skupnih standarda koji se odnose na obim, definicije, cjeline i klasifikacije u različitim istraživanjima i izvorima.
- Podaci iz različitih istraživanja i izvora uspoređuju se i usklađuju.
- Međudržavna usporedivost podataka postiže se kroz periodičnu izmjenu podataka unutar Evropskoga statističkog sistema i ostale statističke sisteme; metodološke studije provode se u uskoj saradnji država članica i Eurostata.

Princip 15: Dostupnost i jasnoća - Evropska statistika mora biti predstavljena na jasan i razumljiv način, diseminirana na prikladan i primjeren način, dostupna i raspoloživa na nepristranoj osnovi zajedno s metapodacima i smjernicama.

Indikatori :

- Statistika je predstavljena u obliku koji omogućava ispravno tumačenje i značajne usporedbe.
- Za diseminacijske usluge koriste se moderne informacijsko-komunikacijske tehnologije i, kad je to potrebno, objavljivanje u tradicionalnome tiskanom obliku.
- Kada je to moguće, osiguravaju se analize po narudžbi i objavljuju se.
- Pristup mikropodacima dopušta se u istraživačke svrhe i uređuje se strogim protokolima.
- Metapodaci se dokumentiraju u skladu sa standardiziranim sistemima metapodataka.
- Korisnici se obavještavaju o metodologiji statističkih procesa i kvaliteti statističke produkcije s obzirom na mjerila kvalitete ESS-a.